

HAR FRIKYRKORÖRELSEN STAGNERAT?

Av docent GUNNAR HILLERDAL

DEN SVENSKA frikyrkligheten har ett tämligen stort inflytande i det offentliga livet. Ända sedan 1890-talet har ungefär 10 procent av våra riksdagsmän haft sin andliga hemort i något frikyrkosamfund. I vissa delar av vårt land — man kunde peka på åtskilliga kommuner exempelvis i Jönköpings och Skaraborgs län — har frikyrkomän ett dominerande inflytande i kommunalpolitiken.

Hur ser det emellertid ut bakom kulisserna i frikyrkligheten av idag? I denna uppsats skall göras ett försök att analysera frikyrkornas nya situation i det moderna samhället. Därvid finns från början all anledning att erkänna den stora roll de spelat och alltjämt spelar i vårt land. Likväl synes det motiverat att fråga: Håller frikyrkorörelsen på att stagnera? Är den rentav stadd på tillbakagång?

Lite frikyrkokostatistik

Det finns anledning att börja med en översikt över frikyrkighetens omfattning av idag.

Allra först en begreppsbestämning. Från de egentliga frikyrkosamfundet måste man skilja ut en rad missionsorganisationer, som

delvis arbetar helt självständigt som dessa med egna församlingar, predikanter, missionärer osv., men likväl snarast räknar sin verksamhet som en fri aktivitet inom ramen för svenska kyrkan. Till dessa missionsorganisationer, som alltså inte är frikyrkor, hör först och främst *Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen*. Den går tillbaka till den stora folkväckelsens klassiska epok, bildades 1856 och vill enligt sina stadgar arbeta »i fri anslutning till vårt kyrkosamfunds inrättningar». Senaste statistik talar om 755 föreningar med ca 40 000 medlemmar. Ungdomsorganisationen, »De ungas förbund», har 398 föreningar med 13 260 medlemmar. Stiftelsens predikanter, som utbildas vid Johannelunds Teologiska Institut i Bromma, uppgår enligt senaste statistik till 265. Man underhåller 137 missionärer på olika fält. Här i landet driver man bl. a. flera folkhögskolor. Stiftelsens organ, EFS-Budbäraren, utkommer i en upplaga av ca 24 000 exemplar.

En utbrytning ur Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen skedde 1911 av teologiska skäl. Så uppkom *Missionssällskapet Bibeltrogna Vänner*,

som sedan dess bedrivit egen verksamhet både i hemlandet och på missionsfältet. Bibeltrogna vänner har 80 predikanter och 30 missionärer. Deras mest kända profil sedan begynnelsen är red. Axel B. Svensson, vilken både som ledamot i kyrkomötet 1958 (för Göteborgs stift) och framför allt i en tidning »Nya Väktaren» framträtt som nitisk försvarare av vad han menar vara kristen tro. Tidningen har gratisspridits till större delen av prästerskapet, och Svensson har tidvis med sin behårda biblicism utövat ett inte ringa inflytande.

Vidare kan nämnas den likaledes starkt ortodoxa *Östra Smålands Missionsförening*, som delvis samverkar med Bibeltrogna vänner men också har ett 10-tal egna predikanter.

De egentliga frikyrkosamfundet är följande:

1. *Svenska Missionsförbundet* med 96 000 medlemmar, 63 000 medlemmar i ungdomsförbundet (SMU, av dessa är dock över 17 000 också församlingsmedlemmar), 675 pastorer i 1 550 församlingar, 250 missionärer. Samfundet har ett betydande organ *Svensk Veckotidning* (upplaga 45 000), tills helt nyligen redigerat av socialdemokraten Erland Sundström. Missionsförbundets teologiska seminarium är beläget i Lidingö. Ny rektor där är en av vårt lands ledande yngre frikyrkomän, tidigare läroverksadjunkten Olle Engström.

2. *Pingstväckelsen* kommer när-

mast i storleksordning med ca 92 000 medlemmar. Medan Svenska Missionsförbundet i främsta rummet är en rent svensk frikyrka, väsentligen tillkommen genom P. P. Waldenströms väldiga inflytande och auktoritet, är pingstvännerna i vårt land bara en gren av en internationell rörelse, som framträdde första gången i Los Angeles i USA 1906. I vårt land uppkom väckelsen tidigast i Skövde baptistförsamling 1907. Betoningen av andedop, helbrägdagörelse m. m. skiljer pingstvännerna från andra döparsamfund. Fastän församlingarna egentligen är principiellt självständiga gentemot varandra har Pingstväckelsen under Lewi Pethrus ledning utövat en betydande gemensam slagkraft. Tidningarna *Evangelii Härold* (48 000) och *Dagen* (22 500) samt *IBRAdion i Tanger*, som rörelsen numera måst lämna, är var för sig betydande vittnesbörd därom. Pingstväckelsen har den största yttre missionen av alla samfund med inte mindre än 462 missionärer. I hemlandet verkar omkring 800 predikanter och 1 200 evangelister.

3. Det äldsta av de frikyrkliga samfundet i vårt land, *Svenska baptistsamfundet*, som grundades 1848, har genom stora åderlätningar minskat väsentligt i betydelse. Samfundet har nu ca 32 000 medlemmar i 522 församlingar, 324 predikanter och 68 missionärer. Man har egen predikantutbild-

ning på Betelseminariet i Stockholm.

4. En utbrytning ur baptismen är *Örebro Missionsförening*, grundad 1892, de s. k. Örebrobaptisterna, som med individuella och församlingsanslutna medlemmar kommer upp till ca 23 000. Samfundet har 268 evangelister och 151 missionärer.

5. *Fribaptistsamfundet* är en annan äldre utbrytning ur den baptistiska väckelsen. I vissa dogmatiska frågor fronderar det mot Svenska baptistsamfundet och den internationella baptismen. Det är en helt liten grupp med knappt 2 000 medlemmar.

6. Också *Metodistkyrkan* har numera förhållandevis ringa utbredning, knappt 11 000 medlemmar. Metodisterna i vårt land utgör tillsammans med andra nordiska länder och Balticum ett eget stift. Nuvarande biskopen, känd från många radioandakter, heter O. Hagen. Metodistkyrkan har en synnerligen högtstående predikantutbildning förlagd till Överås i Göteborg.

7. *Frälsningsarmén* i vårt land är liksom metodistkyrkan, i vars andliga miljö den ursprungligen uppkom, en del av en omfattande internationell rörelse. Frälsningsarmén är inte en frikyrka i egentlig mening, eftersom rörelsen saknar sakramentsförvaltning. Man understöder emellertid den internationella frälsningsarméns mission i ett flertal länder både per-

sonellt och ekonomiskt. Frälsningsarmén är alltför välkänd för att behöva en närmare presentation. Den har i vårt land f. n. närmare 41 000 medlemmar fördelade på 268 kårer och 1 251 utposter. Armen har 1 326 officerare. Den välkända tidningen »Stridsropet» utges i en upplaga om 36 500 exemplar.

8. Mindre känd är *Svenska Frälsningsarmén*, en utbrytning som tillkom 1905 efter en schism. Rörelsen har ca 2 000 medlemmar och 60 officerare. Tidningsorganet heter »Vår fana».

9. *Svenska Alliansmissionen* med egen missionsskola i Kortebo har sin starkaste utbredning i Småland. Rörelsen har 381 församlingar med närmare 15 000 medlemmar, 106 predikanter och 85 missionärer.

10. *Helgelseförbundet* är en annan grupp med huvudsakligen lokal utbredning i Närke med omnejd. Samfundet har ca 5 000 medlemmar i 122 församlingar, 185 evangelister och pastorer samt 81 missionärer.

11. Slutligen bör för översiktlighetens skull nämnas *Adventistsamfundet*, bildat 1863. Det kännetecknas av tron på Kristi snara återkomst samt av helighållandet av lördagen i stället för söndagen (»sjundedagsadventisterna»). Numerärt är samfundet obetydligt, ca 3 800 medlemmar i 71 församlingar, men man lägger märke till det genom dess utåtriktade verksamhet. Tidningen »Tidens tecken»

utges i hela 10 000 ex., »Sundhetsbladet» i 13 000. Samfundet driver flera egna kuranstalter (Hultafors, Nyhyttan, Ekebyholm).

Från de ovannämnda frikyrkliga samfundet, som allesammans hör hemma inom den kristna kyrkan i vidare bemärkelse, måste man givetvis skilja ut en rad sekter, som mer eller mindre groteskt förvanskade det kristna budskapet. Hit hör till exempel Jehovas vittnen och mormonerna.

Vilken omfattning har då den sammanlagda frikyrkligheten i vårt land? Jag lånar en statistik från religionssociologen, docent Berndt Gustafsson, som också på ett intresseväckande sätt visar frikyrkörelsens frammarsch och relativa stagnerande under senare decennier.

År	Antal medlemmar	Procent av befolkningen över 18 år
1900	133 000	4,0
1910	165 000	4,6
1920	212 000	5,4
1930	260 000	5,9
1940	253 000	5,2
1950	264 000	5,3
1960	276 000	5,2

Är folkörelseepoken slut?

Ovanstående siffror talar ett tydligt språk, och man kan som docent Gustafsson nyligen gjorde i en intressant analys i Svensk Veckotidning fråga om folkörelsernas tid är förbi i svensk kristenhet. »Frikyrkorna framstår i mycket som gamla rörelser i ett

nytt samhälle», skriver Gustafsson (Svensk Veckotidning nr 23 1962). Saken har för övrigt observerats av många självkritiska frikyrkömän. Baptisten Erik Sollerman gick in på saken i ett första majtal för några år sedan: »Den frikyrklighet, som växte fram ur den stora folkörelsen på 1800-talet, gjorde sig på något sätt för hemmastadd i en viss tid. Den lät i alltför hög grad en viss tidsepoks tänkesätt utforma sina såväl institutionella som religiösa grunddrag. Följden av detta blev, att den blev alltför fort färdig i sin egenskap av institutionella kyrkosamfund och även som en strängt avgränsad kristentyp, vilken icke alltid haft så lätt att orientera sig i nya sammanhang och utifrån nya utgångspunkter.»

Mycket talar för att frikyrkligheten av idag verkligen i främsta rummet omfattar en sociologiskt avgränsbar typ. Den står nykterhetsrörelsen givetvis nära. De pietistiska beteendemönstren exempelvis i missionsförbundsmiljö är välkända: man tar i regel avstånd från dans, rökning, ibland också teater och film. Politiskt sett är vissa missionsförsamlingar nära nog identiska med Folkpartiets lokalförening på orten. Medelklassmiljön är uppenbar och har av allt att döma förstärkts under senare tid. Endast pingstväckelsen utgör här ett klart undantag.

Väckelsen, som en gång skapade frikyrkligheten, utgör i och för sig

ett intressant både kyrkohistoriskt, sociologiskt och religionspsykologiskt fenomen. Det vore väl fel att säga att väckelsen alldeles upphört. Senast i fjol drog en väckelserörelse fram över Värnamo, som nära nog lade gatorna tomma de kvällar den pågick. Men det är tydligt att väckelsen i gammaldags mening blir allt sällsyntare. Frikyrklighetens gruppering kring vissa samfund och förankring i medelklassen utgör väl en del av förklaringen. Även Pingstväckelsen har stagnerat: under flera år har man uppgett samma medlemsantal. Gustafsson kommenterar (Svensk Veckotidning nr 24): »Det är ofrånkomligt, att frikyrkorna idag befinner sig i ett ganska framskridet stadium i vad man kunde kalla de religiösa rörelsernas livscykel. De har blivit kyrkor, och därmed är de mera vildvuxna, emotionellt laddade väckelserna uteslutna, enligt gamla välkända sociologiska lagar. Frågan är om inte detta snart också gäller en del församlingar inom pingstväckelsen, och den mera emotionella och dramatiska väckelsen är därför även där på väg att bli alltmera sällsynt, till förmån för en ritualiserad väckelse vilken redan ofta är regel.» Härtill kan dock fogas kommentaren, att det är en öppen fråga om i ett sådant läge inte en rörelse till vänster om pingstväckelsen förr eller senare tränger fram under mera extatiska former. Tendenser i den riktningen

har de allra senaste månaderna förekommit både i Norge och Sverige i den s. k. Marana Ta-rörelsen (jfr 1 Kor. 16: 22; orden betyder »Du vår Herre kom!«).

Frikyrklighetens konsolidering och dilemma i förhållande till svenska kyrkan

Folkväckelsen är på det hela taget redan ett passerat stadium. Frikyrkorörelsen är på väg att bli organiserade, fasta frikyrkor. Särskilt intressant är därvid utvecklingen inom det största frikyrkliga samfundet, Svenska Missionsförbundet. Dogmatiskt var samfundets ställning från början förhållandevis oklar, trots P. P. Waldenströms försoningslära och betydande teologiska författarskap. Vad som skapade Missionsförbundet var främst uppfattningen att det nytestamentliga församlingsbegreppet förutsatte en personligt upplevd och offentligen bekänd kristen tro. Det bör emellertid genast tilläggas, att nitälskan för missionen — både hednamissionen och »inre missionen» — som framträder i samfundets namn för många var den egentliga drivkraften till anslutning. Förhållandet till svenska kyrkan var från början och har ända fram till vår tid förblivit högst oklart. Många medlemmar i Svenska Missionsförbundet betraktar sig också som goda kyrkokristna. Vid Expressens opinionsundersökning efter den nya religionsfrihetslagens ikraftträdande förklarade

endast 2 procent av missionsförbundarna, att de avsåg att utträda ur svenska kyrkan!

Överhuvud framträder inom frikyrkligheten av idag ofta starkt ett dilemma när det gäller inställningen till kyrkan. Från samfundsledningarnas sida och från yngre målmedvetna pastorer förefinnes inte sällan en markerad strävan att konsolidera de anslutna församlingarna till ett tydligare framträdande eget kyrkosamfund. Många av medlemmarna finner det emellertid vara naturligt att bildligt talat ha ena foten kvar i svenska kyrkan. Särskilt framträder denna tendens om man för de kyrkliga förrättningarna på tal. Många frikyrkliga anlitar prästerskapet på orten för dop (givetvis dock aldrig de baptistiska grupperna), vigsel och framför allt jordfästning. Inte ens varannan frikyrkomedlem i det starkt frikyrkligt medvetna Jönköpings län jordfästes enligt frikyrklig ritual! Expressens ovannämnda opinionsundersökning gav vid handen att endast 40 000 frikyrkliga avsåg att utträda ur kyrkan, en siffra som av många principiellt medvetna frikyrkomän ansågs chockerande låg. I själva verket torde inte ens så många ha lämnat kyrkan. Störst utträdesprocent föreligger av allt att döma hos de äldsta frikyrkliga grupperna med egen fast församlingstradition, dvs. metodisterna och baptisterna.

Strävandena att konsolidera fri-

kyrkorörelsen är givetvis lättförståeliga. Särskilt naturliga ter de sig om man besinnar hemlandsförsamlingarnas ställning till den yttre missionen. Frikyrklighetens största insatser ligger tvivelsutan på den yttre missionens område: antalet frikyrkliga missionärer är mångdubbelt i förhållande till svenska kyrkans. På missionsfältet växer småningom egna, självständiga kyrkor fram. Under sådana omständigheter ter det sig givetvis besynnerligt, att exempelvis Missionsförbundet här hemma inte riktigt vet om det är en kyrka med egen profil eller inte. Ledningen har sökt lösa problemet genom att närma sig den internationella kongregationalismen. I princip är väl frågan löst — men kvar står å andra sidan att en stor del av församlingsmedlemmarna helt enkelt desavouerar samfundsledningen genom att uppehålla den kvardröjande folkkyrkliga praxis.

Samarbetssträvanden. En ny inställning till staten på väg?

Tecken på stagnation men också på en målmedveten vilja att konsolidera frikyrkligheten och i nya former bana dess framtidsväg framträder i den nya frikyrkoekumenik, som framför allt inspirerats av unga frikyrkliga akademiker. I viss mån kan samma omvärld gälla om den tydligt förändrade inställningen till staten. Så länge frikyrkligheten befann sig i stark egen expansion, hade man

knappast något till övers för förbindelser med offentliga organ. Nu kan man skönja försiktiga trevanden att ompröva frikyrklighetens traditionellt negativa inställning till statsstöd.

Pådrivande inom den frikyrkliga ekumeniken verkar studenterna i Fria Kristliga Studentföreningen (FKS), som bildades redan 1912 och främst rekryterades av missionsförbundare, baptister och metodister. Dessa tre grupper utgör också kärnan i Frikyrkliga Samarbetskommittén, som kom till stånd 1918. I denna är numera även Örebrobaptisterna och fribaptisterna, helgelseförbundet, alliansmissionen och Svenska Frälsningsarmén representerade. Det verkar bl. a. som remissorgan gentemot statliga myndigheter och som opinionsorgan för gemensamma frikyrkliga intressen gentemot svenska kyrkan, radio, television m. m. Andra samarbetsorgan är Frikyrkliga filmbyrån, startad 1956, frikyrkliga pressbyrån Preclam Press, bildad 1958, och framför allt Frikyrkliga studieförbundet, som inte tvekar att ansöka om offentliga medel för sin verksamhet.

De frikyrkliga akademikerna, som i »Kristet forum» har skapat en kulturtidskrift av högsta klass, har emellertid också inspirerat direkta försök att skapa ett Sveriges frikyrkoförbund. Som så ofta visar sig ekumeniken dock lättare att tänka ut än att förverkliga i praktisk handling. Försöken har alltså

tillsvidare strandat. Enhetstanken gör sig emellertid gällande i nya former. Ett intressant vittnesbörd därom är, att man på senare år faktiskt startat experiment med s. k. »associativt medlemskap». Detta innebär t. ex. att en baptist kan ansluta sig till en missionsförbunds församling, som kanske utgör den enda frikyrkliga på orten, och likväl behålla sitt medlemskap i baptistsamfundet. Det är inte uteslutet att framväxten av sådana församlingar på lång sikt kan framtinga närmare relationer mellan de skilda frikyrkogrupperna.

Frikyrklighetens ställning i det svenska samhället har onekligen ändrats oerhört under de senaste decennierna. För något år sedan sändes den första baptistiska dopgudstjänsten i svensk television. Hundratusentals människor som betalt sin statliga TV-licens, kunde följa den för församlingen exklusiva, heliga handlingen. Hundra år tidigare skedde det första dopet i skydd av nattens mörker i öppna havet utanför Vällersvik i Halland. Skillnaden är talande och symbolisk för frikyrklighetens förändrade ställning i dagens samhälle. Detta har för länge sedan accepterat frikyrkligheten, och frikyrklighetens attityd mot statsmakten håller på att undergå en successiv förskjutning. Stora summor utbetalas årligen till de fria samfundens studie- och instruktörsarbete. Frikyrkorna samverkar officiellt med svenska kyrkan och statliga myn-

digheter ifråga om religionsvården vid fånganstalterna. Flera samfund har erhållit begränsad vigselrätt. Frikyrkliga samarbetskommittén har utarbetat en promemoria till lag rörande frikyrkopredikanter tystnadsplikt.

Vart leder då frikyrklighetens framtidsväg? Mycket talar för att de större, redan klart konsoliderade frikyrkliga samfunden etablerar ökad kontakt med staten. I riksdagen har frikyrkliga representanter länge förgäves motionerat om avdragsrätt för understöd till församlingarna. I boken »Frikyrka på väg» har förre sekreteraren i Frikyrkliga samarbetskommittén pastor Bo Swedberg uttryckt uppfattningar, som lätt kan tolkas så att han finner det rimligt både att svenska kyrkan får behålla ekonomiskt stöd genom särskild lagstiftning och att de fria samfunden i en eller annan form erhåller så-

dant. I det samhälle som gjort högskattepolitiken till en dygd aktualiseras med nödvändighet förr eller senare frågan om frikyrkornas ekonomiska ställning. Det är inte länge sedan en metodist på tal om de fria samfundens ekonomi skrev: »I ett samhälle där stat och kommun kräver 25 procent och mer av medborgarens inkomst, uppstår onekligen svårigheter för offrandet till kyrkans arbete.» Det kan tilläggas, att denna svårighet givetvis trots vårt ökade välstånd måste framträda allt tydligare, om frikyrkorna har att emotse en fortsatt stagnation. Utgifterna inte minst för missionen tenderar att öka år från år efterhand som ett löftesrikt missionsarbete bär frukt. Blir inte gruppen som skall betala dem här hemma större eller minskar den rentav, hur skall budgeten då gå ihop?